

М. Ф. Плотнікова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри інноваційного підприємництва
та інвестиційної діяльності, Поліський національний університет
ORCID ID: 0000-0003-2852-3009

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.7.89

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНИХ ТА ТУРИСТИЧНИХ ЕКОСИСТЕМНИХ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПОСЛУГ

М. Plotnikova,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Innovative Entrepreneurship and Investment Activities, Polissia National University

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF RECREATIONAL AND TOURIST ECOSYSTEM FORESTRY SERVICES

Розвиток лісового господарства шляхом стимулювання біомімікрії суспільного сектору, природовідповідного господарювання, розвиток туризму визнаються нашою державою та країнами ЄС у якості перспективного напрямку подолання негативних процесів глобалізації, зокрема таких явищ як урбанізація, індустріалізація, скорочення зайнятості. Організаційно-економічним механізмом підвищення продуктивності праці, інвестиційної привабливості та нарощування потенціалу території за таких умов залишається система мотивації щодо залучення приватних інвестицій за відповідних нормативно-правового регулювання та інформаційно-роз'яснювальної роботи. Тісна співпраця між науковим сектором, бізнесом та соціумом забезпечить необхідний синергетичний ефект, від якого залежить чисельність населення, яке буде залучене у процес, рівень та напрям інновацій, які забезпечують суспільно-економічне зростання та відновлення екосистем. Покращення наявної ситуації можливе через зниження процесів індустріалізації на користь зосередження уваги на розвитку прогресивних форм систем центрального та місцевого управління наданням екосистемних, зокрема рекреаційно-оздоровчих та туристичних послуг, покликаних зробити економіку та соціальну сферу більш ефективними за одночасної їх відповідності природним процесам внаслідок розуміння цілісності всього суцього, його взаємозв'язку та взаємообумовленості. Удосконалення управління навколишнім середовищем внаслідок розуміння сутності Законів Природи та Всесвіту позитивно позначиться на здоров'ї населення і продуктивності його праці, поступово зникнуть знедолені та і бідні, у тому числі внаслідок нестачі житла та посиленого стресу, пов'язаного з життям у містах. Партнерські угоди з бізнесом і місцевими громадами можна розглядати у якості першого кроку на шляху до моделі сталого розвитку. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про якість розвитку екосистемних послуг обумовлена рівнем та темпами урбанізації, індустріалізації, зайнятості, ріст свідомості, кооперації, інклюзії та партисипації соціуму. Впровадження стратегії розвитку екосистемних, зокрема рекреаційно-оздоровчих, освітньо-культурних та туристичних послуг, матиме суттєвий вплив на екосистему і на людську спільноту через екологізацію життєдіяльності та господарювання, впровадження зелених технологій, природовідповідні стартапи та становлення відповідної стратегії та, як наслідок формування засад суспільного добробуту. Колективна свідомість на порядок примножує результати.

Forestry is developed by stimulating the Biomimicry of the public sector, nature management, and tourism. This is the basis of the state policy of Ukraine and the EU. This is a promising way to overcome the negative processes of globalization, in particular such phenomena as urbanization, industrialization, and employment reduction. The organizational and economic mechanism for increasing labor productivity, investment

attractiveness and building the territory's potential is a system of motivation to attract private investment. This is ensured by regulatory and explanatory work. Cooperation between the scientific sector, business and society forms a synergistic effect. It depends on the size of the population involved, the level and direction of innovation. They ensure socio-economic growth and restoration of ecosystems. The current situation can be improved by reducing industrialization processes, focusing on the development of Central and local administration systems for ecosystem services. These are recreational and recreational, educational, cultural and tourist services. They make the economy and social sphere more efficient. They must correspond to natural processes as part of the whole. It is important to understand the interrelation and interdependence of everything in the world. People need to understand the laws of nature and the universe. This will have a positive impact on public health, labor productivity, and solving the housing problem. Partnership agreements with businesses and local communities should be formed as aspects of the sustainable development model. The study illustrates the quality and direction of development of ecosystem services. They depend on the level and pace of urbanization, industrialization, employment, growth of consciousness, cooperation, inclusion and participation of society. Ecosystem services development strategies have a significant impact on the human community. This includes recreational and recreational, educational, cultural and tourist services, greening of life and management, introduction of green technologies, nature-related startups. Such strategies shape public welfare. Collective consciousness multiplies such results by an order of magnitude.

Ключові слова: багатofункціональний розвиток, екологічні підходи в управлінні, лісовідновлення, менеджмент, підприємництво, сільський туризм, системний підхід, територіальні громади, родове поселення.
Key words: multifunctional development, environmental approaches in management, reforestation, management, entrepreneurship, rural tourism, system approach, territorial communities, family homestead settlements.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток лісового господарства шляхом стимулювання природовідповідного господарювання, біомімікрії суспільного сектору та розвитку туризму визнаються нашою державою та країнами ЄС у якості перспективного напрямку подолання негативних процесів глобалізації, зокрема таких явищ як урбанізація, індустріалізація, скорочення зайнятості. Організаційно-економічним механізмом підвищення продуктивності праці, інвестиційної привабливості та нарощування потенціалу території за таких умов залишається система мотивації щодо залучення приватних інвестицій за відповідних нормативно-правового регулювання та інформаційно-роз'яснювальної роботи. Тісна співпраця між науковим сектором, бізнесом та соціумом забезпечить необхідний синергетичний ефект, від якого залежить чисельність населення, яке буде залучене у процес, рівень та напрям інновацій, які забезпечують загальне суспільно-економічне зростання та відновлення екосистем.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання регулювання відносин у лісовому господарстві та суміжних секторах економіки завжди є у сфері національних та наукових інтересів. Регуляторному управлінню піддаються як окремі сфери виробництва, продаж, користування та надання послуг, так і сутності тлумачення окремих категорій понять як основоположної одиниці визначення та впливу на природно-ресурсне забезпечення сектору та його здатності продукувати суспільно-економічні, екологічні та інші цінності. Зокрема до такої категорії можна віднести екосистемні послуги, які у їх найширшому розумінні, за даними можна Міністерства захисту довкілля, можна тлумачити як загальну здатність та сприятливий стан середовища щодо забезпечення потреб людини, зокрема до них також можна віднести здатність поглинати вуглекислий газ, продукувати кисень для дихання, здатність до самоочищення, надання врожаю, відпочинку та відновлення здоров'я тощо [1]. Враховуючи зазначене туристичні та інші види діяльності людини, включаючи виробництво товарів, виконання робіт та надання послуг є різновидом людської активності, яка стає можливою лише у межах та за наявності відповідної

якості екосистемних послуг, що видається логічним враховуючи, що людина є лише частиною Природи. Подальша оцінка екосистемних послуг лісів дозволяє стверджувати про їх просторово-часовий динамічний характер, обумовлений як природними процесами, так і діяльністю людини. Загальні ефекти, які економіка та соціум отримують у цьому випадку можуть бути оцінені на підставі наявних переваг тих чи інших суб'єктів, диференціації самих послуг, їх значення, конкретної мети індивіда чи їх групи, прямого чи опосередкованого характеру дії, внеску у формування добробуту та функціонування екосистем [2]. Враховуючи, що екосистемні та інші залежні від них послуги зумовлені наявністю екологічної компоненти, їх екологічною структурою, потенціалом, активним чи пасивним використанням у процесі життєдіяльності людини, механізмом функціонування, вони полягають у взаємозв'язку та взаємодії складових природного середовища як запоруки забезпечення їх оптимального формування у необхідних для еволюції кількісних та якісних параметрах.

Наразі до екосистемних послуг лісгосподарського сектору відносять здатність лісів до збереження біорізноманіття, забезпечення оздоровчої та рекреаційної функції, захист ґрунтів від ерозії та відновлення їх родючості [3], регулювання водного та повітряного режимів на планеті тощо. Саме тому така роль відноситься лісу та лісовим екосистемам у становленні системи сталого розвитку, забезпечення виживання людини як виду та середовища існування інших видів на планеті. Ця та інші функції лісу і пов'язаних з цим екосистемних, туристичних, рекреаційних та інших послуг покладені в основу концепції "Родова садиба", яка за своєю суттю є бюджетним механізмом якісного розвитку людства нового тисячоліття [4–8]. Схожу позицію підтримує Водночас динамічний характер розвитку соціуму та його потреб подальший розгляд питань організаційно-економічного управління розвитком рекреаційно-оздоровчих та туристичних екосистемних послуг лісгосподарського сектору.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета дослідження полягає у пошуку та обґрунтуванні системного підходу до забезпечення організаційно-економічного управління розвитком рекреаційно-

Таблиця 1. Темпи зміни показників лісогосподарської діяльності України

Рік	Обсяги продукції (товарів та послуг) лісового господарства (у фактичних цінах), млн грн	Площа рубок, га	Заготівля деревини, тис. м ³		Кількість лісових пожеж, одиниць	Площа лісових земель, пройдена пожежами, га	Згоріло та пошкоджено лісу на пні, м ³	Збитки, заповдні лісовими пожежами, тис. грн	Площа відтворення лісів, тис. га	Захист лісів від шкідників та хвороб лісу	біологічним методом	хімічним методом
			всього	у т. ч. від рубок головного користування								
2006	123,1	96,6	103,7	106,0	91,0	184,4	165,5	167,4	113,8	78,1	84,7	51,1
2007	120,6	101,7	107,1	103,9	158,8	321,6	2455,4	3183,9	110,3	98,1	99,5	89,0
2008	114,4	89,3	93,0	98,8	66,3	40,1	30,3	31,2	109,0	67,5	62,2	107,6
2009	92,8	84,2	89,8	95,8	174,1	114,2	56,6	42,0	100,9	82,5	77,0	106,2
2010	130,6	112,4	113,8	107,7	46,0	58,1	153,7	108,3	86,7	81,7	89,8	56,3
2011	138,5	104,9	109,3	111,3	78,0	28,6	3,4	12,0	103,3	172,4	100,0	539,3
2012	104,2	98,9	100,1	97,5	85,6	331,6	2450,8	1743,3	96,8	63,5	88,3	40,2
2013	107,7	99,6	102,9	100,6	51,5	12,0	0,9	2,5	96,6	111,0	102,2	129,4
2014	121,6	92,1	101,6	104,4	180,0	3296,2	5797,0	3756,9	85,7	31,9	33,7	29,0
2015	139,3	104,4	106,1	102,8	190,4	106,6	118,0	39,0	104,1	144,7	151,9	130,9
2016	119,1	96,8	103,1	102,0	32,8	8,5	19,1	42,7	104,6	80,9	91,8	56,9
2017	107,3	108,5	96,9	101,2	250,7	475,5	460,0	532,3	102,4	123,9	108,3	179,3

Джерело: сформовано за даними Державного комітету статистики України.

оздоровчих та туристичних екосистемних послуг лісогосподарського сектору на основі природовідповідної діяльності суб'єктів та розвитку підприємництва з урахуванням багатофункціональних підходів в управлінні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Управління організаційно-економічним розвитком рекреаційно-оздоровчих та туристичних екосистемних послуг лісового господарства, як і лісгосподарської діяльності у цілому (табл. 1), забезпечується як системою державного фінансування, так і діяльністю окремих суб'єктів суспільних відносин через гнучке його забезпечення. Скорочення чисельності населення в Україні, несистемний характер стимулювання розвитку суспільного сектора, фінансування, яке не забезпечує зростання мотивації та продуктивності праці як загальні тенденції суспільного сектору визначають як рівнем нормативно-правового регулювання, державної підтримки, інноваційно-інвестиційного забезпечення, так і рівнем свідомості населення та його здатністю до усвідомлення довгострокового характеру наслідків своїх дій.

Екосистемні послуги у лісовому господарстві, зокрема з позиції забезпечення ними організаційно-економічного управління розвитку на основі надання рекреаційно-оздоровчих та туристичних послуг сектором, залежать від чисельності населення задіяного у секторі, рівня його зростання, продуктивності праці та наявності прогресивної світової практики. За даними Державного комітету статистики України найвищими були темпи кількості лісових пожеж, їх площа, кількість пошкодженого лісу та розмір заподіяних збитків, що особливо гостро відмічалось у 2005, 2007, 2012, 2014 та 2017 рр., тоді як інші параметри діяльності залишалися на порівняно стійкому рівні або скорочувалися. Зокрема такими були площі відтворення лісових насаджень з тенденцією до її росту. Внаслідок інфляційних процесів та розширення асортименту послуг мали позитивну тенденцію до зростання обсяги отриманої продукції, товарів та послуг, однак недостатній рівень такої динаміки дозволяє говорити про значний потенціал сектору щодо нарощування його потенціалу, головним чином за рахунок рекреаційно-оздоровчих та туристичних послуг, розвиток яких не потребує значного бюджетного фінансування та дозволяє відновлювати екосистему лісу.

Сам факт існування та функціонування явища екосистемних послуг забезпечив їх великий внесок у розвиток територій, постачання соціально-економічних та екологічних вигод, регулювання екосистемних процесів та підтримку екосистем, тоді як інші сектори суспільного сектору фактично є залежними від них і наразі у нашій країні часто знаходяться у стані стагнації, характеризується зниженням мотивації та продуктивності праці, рівня заробітної плати, низкими темпами зростання обсягів продукування товарів робіт та послуг, зокрема з високою доданою вартістю. Незважаючи на це, національна політика розвитку екосистемних послуг та туризму спрямована на вирішення еко-

логічні проблеми. Великий досвід в цьому для України надає практика та нормативно-правова діяльність Європейського Союзу, зокрема з позиції підвищення попиту на всі види сервісів, поліпшення їх асортименту, а так технологій формування. Зокрема, високого рівня актуальності сягнули як традиційно ресурсно-забезпечуючі (деревиною, лісоматеріалами, продовольством), так і проголошені відповідно до Цілей сталого розвитку регуляторні (оптимізація клімату, забезпечення стійкості екологічних систем тощо), а також оздоровчо-рекреаційні (формування екологічної та соціальної культури, оздоровлення, відпочинку, освітньо-наукові естетичні тощо, які допомагають становленню людини не лише як біологічного виду, але й як соціальної духовно-культурної сутності). У зв'язку з останнім роль лісу, екосистемних та пов'язаних з ними послуг є неоціненою. Одразу згадуються оливкові гаї Давньої Еллади, де проходило навчання та освітня діяльність геніїв людства, місце досягнення святості багатьох монахів-пустельників, формат духовного освячення геніїв науки, які спостерігаючи природні процеси робили свої відкриття. Апробація системи ноосферної освіти та практика освітньої діяльності у садах щастя підтвердила, що й наразі цей досвід дозволяє людству більш швидкими темпами вийти з кризи технократичного світу. Середньорічне щорічне зростання кількості продукування екологічних послуг становить 3%, маючи значну перспективу для свого розвитку, у тому числі за рахунок зростання чисельності їх прихильників. Стимулювання розвитку екосистемних послуг забезпечує зайнятість населення відповідної місцевості. Сталий розвиток є ще одним важливим фактором розвитку території, економіки, у тому числі через туризм, за одночасного м'якого впливу на навколишнє середовище, задовольняючи потреби населення, промисловості, навколишнього середовища і спільноти [7; 8].

Покращення наявної ситуації можливе через зниження процесів індустріалізації на користь зосередженню уваги на розвитку прогресивних форм систем центрального та місцевого управління наданням екосистемних, зокрема рекреаційно-оздоровчих та туристичних послуг, покликаних зробити економіку та соціальну сферу більш ефективними за одночасної їх відповідності природним процесам внаслідок розуміння цілісності всього сущого, його взаємозв'язку та взаємообумовленості. Ці зміни, у першу чергу у зміні свідомості насе-

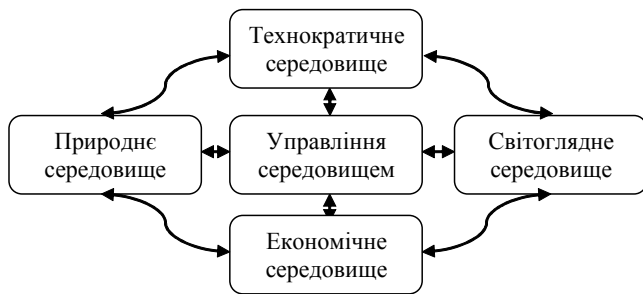

Рис. 1. Концептуальна схема управління розвитком екосистемних послуг

лення, сприятимуть зростанню рівня якості навколишнього середовища, що, у свою чергу, знизить вплив соціальних потрясінь, пов'язаних з міграцією з сільської місцевості у міста, включаючи транскордонну та міжнародну міграцію внаслідок появи інвестицій, примноження державного капіталу через податки та позики та подолання дефіциту інфраструктури та послуг державного та приватного секторів. Удосконалення управління навколишнім середовищем внаслідок розуміння сутності Законів Природи та Всесвіту позитивно позначиться на здоров'ї населення і продуктивності його праці, поступово зникнуть нездолені та і бідні, у тому числі внаслідок нестачі житла та посиленого стресу, пов'язаного з життям у містах. Партнерські угоди з бізнесом і місцевими громадами можна розглядати у якості першого кроку на шляху до моделі сталого розвитку.

Можна з упевненістю сказати, що зміни, які відбудуться у відповідь на необхідність усунення наслідків проривних технологічних подій і зростаючого тиску з метою зменшення забруднення, а також відкриття систем управління для більш активної участі спільноти дозволить зробити еколого-економічні зміни не лише прозорими, а отже, більш чесними й корисними для соціуму, але й уможливити реалізацію стійких багатосекторальних і комплексних стратегій і рішень для підтримки добре керованого соціально-екологічного розвитку, вирішення глобальних проблем та впровадження інновацій. Спільне управління за допомогою широкого спектру партнерства із зацікавленими сторонами та зацікавленими групами має життєво важливе значення для вироблення більш стійких рішень та отриманих результатів для вирішення наявних проблем розвитку екосистем, а тому й наданих ними рекреаційно-оздоровчих та освітньо-туристичних послуг.

Основою розвитку таких систем має стати сталий розвиток — концепція розуміння системного підходу і ще більш складна для реалізації (рис. 1). На рисунку відображено компоненти для управління екосистемними послугами крізь призму розуміння системного підходу, зокрема тлумачення екосистеми як складного набору взаємодіючих систем. До ключових чинників управління відносимо аналіз та підтримку інвестиційного середовища в межах економічної системи через формування регуляторної, фінансової, монетарної, інноваційно-інвестиційної політики, розвиток зеленої економіки. Технократичне середовище, яке включає ланцюги поставок, інфраструктуру, активи та якість наданими послуг, покликане підвищувати цінність екосистеми в економіці. Забезпечення функціонування чистих логістичних схем, підтримку охорони здоров'я та добробуту населення, використання екологічно чистих джерел ресурсів та, зокрема, енергії через формування відповідних стимулів та важелів. Соціальне середовище передбачає ініціативи, що сприяють підвищенню рівня та якості життя, обізнаності населення про взаємозв'язки та взаємообумовленість елементів екосистеми, ініціювання та залучення інновацій та інклюзії на території. Це також включає в себе підвищення рівня довіри, зниження рівня корупції та покращення прав люди-

ни за умов охорони навколишнього середовища (забезпечення потреб всіх елементів екосистеми), які впливають на здоров'я та продуктивність праці. Природне середовище (екологічна стійкість) пов'язана з підтриманням якості навколишнього середовища і відновленням природно-ресурсного потенціалу територій, у тому числі забезпечення доступності чистих повітря і води, ріст біорізноманіття та родючості ґрунту тощо. Взаємозв'язку цих систем забезпечує система управління середовищем, яка складається з інститутів, які забезпечують загальний розвиток.

Сучасна практика урядів щодо управління ресурсами тат територіями через механізм обліку доходів та витрат часто має директивний характер, тоді як значна частина інформації щодо розподілу ресурсів та способів їх використання залишаються прихованими. Зважаючи на той факт, 20% населення світу розпоряджається 80% всіх природних ресурсів можна говорити про внутрішнє протиріччя у самій системі подолання глобальних проблем, тому саме публічність у цих питаннях є першим шляхом подолання наявної ситуації. Готовність зацікавлених сторін взяти на себе відповідальність за всі наслідки своїх дій на засадах повної відкритості, чесності та самокритичності на довгостроковій основі є головною складовою механізму управління якістю надання екосистемних послуг внаслідок вирішального впливу людини на навколишнє середовище та життя всіх форм на планеті Земля.

Перехід на зелені платформи життєдіяльності та господарювання вимагає більшої інклюзивності, залученості та прозорості у процесі прийняття державних рішень, а також більш високого рівня обізнаності у громадах щодо забезпечення потреб майбутніх поколінь. Ключовим аспектом змін буде зміна характеру роботи в результаті змін в технологіях. Адаптація до нових технологій потребує постійних програм перепідготовки та інвестицій в освіту, нові набори компетенцій, засновані на загальних знаннях Законів Всесвіту. Багато з цих підходів до навчання буде проводитися з використанням напрацювань ноосферної освіти як біоадекватної методики. Урядам також доведеться напрацювати більш гармонійний погляд на навколишнє середовище та принцип розподілу ресурсів. Їм необхідно розглянути нові показники, які відображають не тільки вплив екосистемних, у тому числі рекреаційно-оздоровчих та туристичних послуг на ВВП, але й соціальні та екологічні вигоди з позиції систем обліку сталого розвитку. Особлива роль, при цьому належить управлінню та використанню природних ресурсів, зокрема водних, повітряних, земельних й екосистеми у цілому.

Створення та функціонування успішної екосистеми вимагає глибокого знання культури, що виникає в результаті поєднання і особливостей кожного середовища. У кожній екосистемі є різні члени з індивідуальними характеристиками. Зростаючий інтерес до інновацій та спільного створення цінностей громад окремих осіб формує передумови своєрідної екосистеми, здатної самостійно створювати цінність, яка перевищує ту, що сумарно утворювали її елементи. Таким чином цілісна екосистема, яка об'єднує територію з усіма розміщеними на ній ресурсами, включаючи людський капітал, спроможна сприятливо впливати на продуктивність середовища з позиції формування ним синергетичного ефекту шляхом стимулювання його розвитку через мотивацію та становлення екологічного підприємництва з чистими помислами, розширення малого бізнесу та інновацій. Підхід до розвитку екосистемних послуг самостійно перетворився на сприятливе середовище для членів екосистеми, що дозволяє їм не лише отримувати додатковий ефект від функціонування системи, а й самостійно розвиватися.

Сучасна екосистема є результатом кластеризації екологічної, економічної діяльності та соціально-територіальних утворень, що відповідає потребам конкрет-

ного географічного регіону, які будуть розвиватися відповідно до його можливостей та компетенцій учасників, а також ресурсів, що надаються членами екосистеми, у тому числі у процесі навчання, рекреації, оздоровлення та туризму через співпрацю нелінійного характеру на основі локального обміну знаннями, що оптимізують регіональні активи (рис. 2).

Базові підходи до оцінки та управління системою екосистемних послуг передбачає наступні критерії з позиції споживчих потреб соціуму є повнота, стійкість, здатність до відтворення та примноження, здоров'я, екологічність сучасність, актуальність, комфортність, безпечність, різноманітність, ідентичність, ефективність управління.

Диференційний характер як самих екосистемних послуг, територій, які їх продукують, цінності та потенціалу з позиції споживчих потреб соціуму й здатності до відтворення й примноження, обумовлений розміром територій, потенціалом розвитку інфраструктури, а також сфер торгівлі та послуг, розташуванням відносно соціально-економічних центрів. У зв'язку для оцінки кількості та якості екосистемних послуг пропонуємо використовувати індекс якості території, однієї з цілей використання якого має стати забезпечення мотивації та привабливості територій з метою забезпечення їх стійкості, спроможності, екологічності, біорізноманіття у довгостроковій перспективі.

Система оцінки індексу має включати оцінку середовища, здатності організації бізнесу та робочих місць, інфраструктурного забезпечення (у тому числі можливість організації функціонування освітньо-наукових закладів, системи рекреації та відновлення здоров'я, інформаційного, транспортного та логістичного сполучення, зокрема з позиції забезпеченості, якості та комфорту). Максимальна оцінка кожного часткового індикатора на рівні 10 балів для 10 показників максимальною сукупною оцінкою матиме 100 балів, що дозволяє порівнювати різні екосистеми та об'єкти, які їх складають через усереднені значення індикатора (1):

$$I_y = I_1 * I_2 * \dots * I_n \quad (1),$$

де I_y — індекс якості території та екосистемних послуг, які вона може сприяти надати;

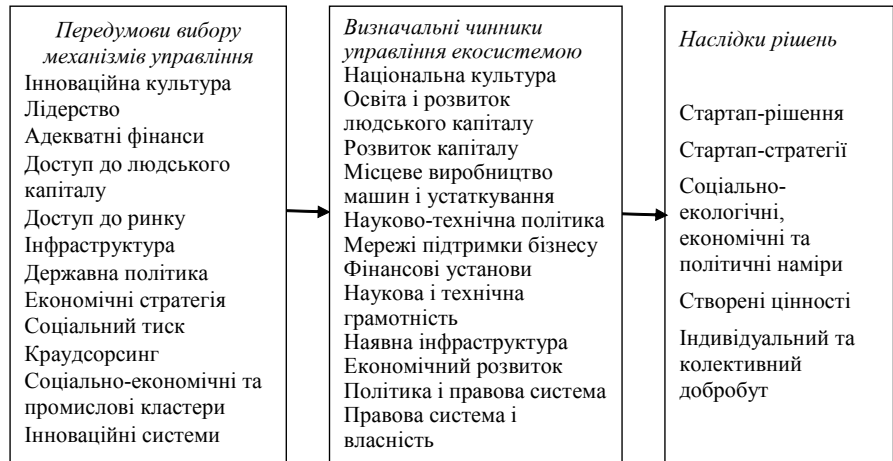

Рис. 2. Концептуальна модель розвитку екосистемних послуг

I_n — індекс окремого чинника, який визначається відношенням поточної бальної оцінки середовища до її максимальної оцінки. Оцінка екосистемних послуг за індексом фактично стає інструментом менеджменту на всіх рівнях, зокрема з позиції запровадження локальних, регіональних, національних чи наднаціональних заходів підвищення якості середовища, їх пріоритетних напрямів щодо реалізації проєктів підвищення якості екосистем (рис. 3).

Розвиток екосистемних послуг, у тому числі оздоровчо-рекреаційних, освітньо-культурних та туристичних може бути стимульований завдяки відповідним програмам фінансування лісгосподарського сектору та використання інструментів державної підтримки. Стимулювання розвитку лісового господарства в Україні залежить від таких чинників як рівні та тенденції до урбанізації, індустріалізації, зайнятості, свідомості населення. Ці фактори визначили необхідність державної підтримки лісгосподарського сектору, у тому числі через систему фінансування наукових досліджень і розробок, який в Україні залишається невисоким порівняно з країнами ЄС із тенденцією до скорочення протягом останніх тридцяти років (тоді як у країнах ЄС обсяг фінансування досліджень і розробок зростає), що позначається на рівні потенціалу (одним з показників, які характеризують вказані процеси є скорочення площ під лісовими насадженнями — їх частка в Україні скоротилася з 30,1% у 1990 р. до 15,1% у 2021 р.).

Управління екосистемними послугами, у тому числі оздоровчо-рекреаційними, культурно-освітніми та туристичними, представлене як на національному, так і на регіональному рівнях. Досвід країн ЄС засвідчив, що їх адміністрування є більш ефективним у тісній співпраці з регіональними і органам влади, а також приватним бізнесом. Така схема роботи є більш продуктивною внаслідок реалізації можливості пошуку форм ефективної співпраці та взаємодії між органами управління на державному та регіональному рівнях, а також внаслідок залучення фінансових ресурсів приватного сектору для вико-

	Оцінка за індексом	Розробка адресних програм		Виділення фінансування	Реалізація адресних програм
Країна	Формування індивідуальних та інтегрованих індексів			Оцінка адресних програм на відповідність виявленим проблемам та виділення фінансування	
Область		Виокремлення адміністративно-територіальних утворень з метою підвищення якості середовища	Формування адресних регіональних програм та напрямів фінансування	Розподіл фінансування на реалізацію заходів адресних програм адміністративно-територіальних утворень	
Адміністративний район		Формування переліку заходів щодо підвищення якості середовища		Управління реалізацією заходів та територій адміністративно-територіальних одиниць	
Територіальна громада		Надання відомостей про конкретні об'єкти та ініціативи з метою їх включення до переліку заходів		Проведення робіт щодо реалізації заходів адресної програми	
Населений пункт	Повторна оцінка індексу, моніторинг змін				

Рис. 3. Прийняття рішень щодо управління екосистемними послугами

нання відповідних державних завдань у сфері організаційно-економічного розвитку рекреаційних та туристичних екосистемних лісогосподарських послуг. Найбільш повно вказаний досвід проявлений з практикою функціонування родових садіб та родових поселень, мешканці яких на якісно новому рівні розглядають відповідальність за своє життя та місце свого проживання (у тому числі на регіональному, національному та глобальному рівні). Колективна свідомість примножує результат на порядок, що повинно пріоритетний характер співпраці на локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях, у тому числі через розширення співпраці між територіальними громадами усіх рівнів задля досягнення спільних цілей і завдань, зокрема на принципах безпеки, екологічності, стійкості, спроможності, відкритості, партнерства. Їх дотримання сприятиме підвищенню якості життя населення; доступності оздоровчо-рекреаційних, культурно-освітніх та туристичних екосистемних послуг, ефективності функціонування об'єктів інфраструктури, залученості інвестицій у розвиток, наявності та примноження спектру екосистемних послуг, збільшення надходжень до бюджету територіальних громад та державного бюджету тощо.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про якість розвитку екосистемних послуг обумовлена рівнем та темпами урбанізації, індустріалізації, зайнятості, ріст свідомості, кооперації, інклюзії та партисипації соціуму. Впровадження стратегії розвитку екосистемних, зокрема рекреаційно-оздоровчих, освітньо-культурних та туристичних послуг, матиме суттєвий вплив на екосистему і на людську спільноту через екологізацію життєдіяльності та господарювання, впровадження зелених технологій, природовідповідні стартапи та становлення відповідної стратегії та, як наслідок формування засад суспільного добробуту. Колективна свідомість на порядок примножує результати.

Література:

1. Як зберегти та примножити екосистемні послуги: Міндовкілля запрошує до обговорення за круглим столом. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Офіційний сайт. URL: <https://mepr.gov.ua/news/38826.html#:~:text=%D0%97%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%96%D0%B2%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%8F%D1%82%D0%B8%20%D0%BA%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D1%82%D0%B0,%D1%86%D0%B5%20%D1%96%20%D1%94%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B8>
2. Соловій І. Оцінка послуг екосистем, забезпечуваних лісами України, та пропозиції щодо механізмів плати за послуги екосистем. Регіональна програма "Правозастосування й управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства та партнерства II". 2016. Листопад. 108 с. URL: https://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/evaluation_of_forest_ecosystem_services_and_proposals_on_pes_mechanisms.pdf
3. Данькевич С. М. Потенціал розвитку екосистемних послуг лісів України як фінансового інструменту забезпечення збалансованого землекористування. АГРОСВІТ. 2021. № 11. С. 45—56.
4. Овдіюк О., Плотнікова М. Управління якістю управлінських рішень у підприємстві та розвитку територій. Економіка та суспільство. 2022. № 38. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-63>

5. Левківська А. М., Швець Т. В., Плотнікова М. Ф. Роль родових та екологічних поселень у політиці реалізації підприємницького потенціалу України. Економіка та держава. 2022. № 3. С. 43—48.

6. Автори Yakobchuk V., Shvets T., Plotnikova M., Prisyazhniuk O., Buluy O. Virtual Realiy Innovative Model Of Sustainable Development Administration In Business And Territorial Communities. Журнал AD ALTA: Journal of interdisciplinary research. 2021. № 11 (2). С. 100—109.

7. Plotnikova M., Prisyazhniuk O., Kurylenko D. Family homestead settlements — an innovative mechanism of socio-economic management of the territories potential and green tourism development. SECURITY MANAGEMENT OF THE XXI CENTURY: NATIONAL AND GEOPOLITICAL ASPECTS. Is. 4. Prague: Nemoross.r.o., 2022. P. 141—149.

8. Плотнікова М. Ф., Якобчук В. П., Хомаківський Є. І., Войтенко А. Б., Колеснікова М. С. Державна політика реалізації туристичного потенціалу України. Інвестиції: практика та досвід. 2022. № 3. С. 102—112.

References:

1. Ministry of energy and environment protection of Ukraine (2022), "How to preserve and increase ecosystem services: the Ministry of Environment invites to a round table discussion", available at: <https://mepr.gov.ua/news/38826.html#:~:text=%D0%97%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%96%D0%B2%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D1%96%D0%BB%D1%8F%D1%82%D0%B8%20%D0%BA%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8C%20%D1%82%D0%B0,%D1%86%D0%B5%20%D1%96%20%D1%94%20%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B8> (Accessed 10 July 2022).
2. Solovij, I. (2016), "Assessment of ecosystem services provided by the forests of Ukraine and proposals for payment mechanisms for ecosystem services. Regional program "Law enforcement and management in the forest sector of the countries of the Eastern region of the European Neighborhood and Partnership Instrument II", available at: https://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/evaluation_of_forest_ecosystem_services_and_proposals_on_pes_mechanisms.pdf (Accessed 10 July 2022).
3. Dankevych, S. (2021), "Development potential of forest ecosystem services in Ukraine as a financial tool to ensure balanced land use", Agrosvit, vol. 11, pp. 45—56.
4. Ovdiiuk, O. and Plotnikova, M. (2022), "Management of the quality of managerial decisions in entrepreneurship and territorial development", Ekonomika ta suspilstvo, vol. 38. doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-63
5. Levkivska, L., Shvets, T. and Plotnikova, M. (2022), "The role of family homestead and ecological settlements in the entrepreneurial potential policy of Ukraine", Ekonomika ta derzhava, vol. 3, pp. 43—48.
6. Yakobchuk, V., Shvets, T., Plotnikova, M., Prisyazhniuk, O. and Buluy, O. (2021), "Virtual Realiy Innovative Model Of Sustainable Development Administration In Business And Territorial Communities", Zhurnal AD ALTA: Journal of interdisciplinary research, vol. 11 (2), pp. 100—109.
7. Plotnikova, M., Prisyazhniuk, O. and Kurylenko, D. (2022), "Family homestead settlements — an innovative mechanism of socio-economic management of the territories potential and green tourism development", SECURITY MANAGEMENT OF THE XXI CENTURY: NATIONAL AND GEOPOLITICAL ASPECTS, vol. 4, pp. 141—149.
8. Plotnikova, M. F., Yakobchuk, V. P., Khodakivskyj, Ye. I., Vojtenko, A. B. and Kolesnikova, M. S. (2022), "State policy of the Ukraine tourist potential realization", Investysii: praktyka ta dosvid, vol. 3, pp. 102—112.

Стаття надійшла до редакції 19.07.2022 р.